

Diyabet Tanısı Olan İki Adölesanın Öz-Değer Algılarının İncelenmesi: Vaka Analizleri

Investigation of Self-Value Perceptions of Two Adolescents with Diabetes: Case Analyses

Sümeyye YILDIZ¹  Birgül ERDOĞAN²  Ebru KILIÇARSLAN³  Naime ALTAY⁴ 

Derleme Makale Research Article

Geliş tarihi/Received:
01.12.2023

Son revizyon teslimi/Last
revision received:
20.12.2023

Kabul tarihi/Accepted:
19.01.2024

Yayın tarihi/Published:
Nisan 2024

Atıf/Citation:

Yıldız, S., Erdoğan, B., Kılıçarslan
Törüner, E., Altay, N. (2024).
*Perceptions of Two Adolescents with
Diabetes: Case Analyses Journal of
Kocaeli Health and Technology
University,*
2(1), 1-12

DOI:

ÖZET

Kronik sağlık sorunları adölesan dönemdeki çocukların öz-değer algılarına etki edebilmektedir. Öz-değer kavramı, kişilerin benliklerinin değerlendirici ve öz-değer düzeyini gösteren bir kavram olarak belirtilmiştir. Bu çalışmada Tip 1 diyabet tanısıyla izlenen 2 adölesanın öz-değer algılarına yönelik vaka analizlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Öz-değer algılarının belirlenebilmesi Tip 1 diyabet tanısıyla takip edilen 2 adölesanın için bireysel görüşmeler yapılmıştır. En az 10 yıldır diyabet tanısıyla takip edilen 12.sınıf 2 adölesanla çalışma yürütülmüştür. Çalışmaya başlandığında adölesanlara bilgi verilmiş ve katılımları için onayları alınmıştır. Çalışma çevrimiçi şekilde 45 dakikada gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin içerik analizlerinin incelenmesi sonucunda “hastalık algısı, duygu ve deneyim” olmak üzere 3 ana tema belirlenmiştir. Hastalık algısında belirlenen 4 kategori; çevre, baş etme, zaman ve kabul’dür. Duygu teması içerisinde; empati, öz güven ve dürüstlük kategorileri yer almıştır. Deneyim temasında ise; hastalık yönetimi, rehberlik, etkili iletişim ve etkileşim kategorileri belirlenmiştir. Çalışmada elde edilen verilere göre Tip 1 diyabetin adölesanların öz-değer algılarına etkilerinin saptanmasının hastalığa uyumu ve kabulü kolaylaştırdığı, tedavi başarısını arttırdığı belirlenmiştir. Ayrıca tanı alma süresiyle adölesanların akranlarına rehberlik etmekten mutluluk duydukları ve ilk kez tanı alan çocuklara hastalık yönetimine ilişkin konularda yarar sağlayacakları düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Adölesan, Hemşirelik, Öz-değer, Tip 1 Diyabet

- ¹ Gazi Üniversitesi- Hemşirelik Fakültesi Bölümü Ankara, Türkiye; smyldz24@gmail.com; ORCID ID:0000-0001-6101-5677
- ² Kocaeli Üniversitesi- Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü Kocaeli, Türkiye; b.erdogan0816@outlook.com; ORCID ID:0000-0001-9074-2646
- ³ Gazi Üniversitesi- Hemşirelik Fakültesi Bölümü Ankara, Türkiye; ebrutoruner@gazi.edu.tr; ORCID ID:0000-0002-3358-7616
- ⁴ Gazi Üniversitesi- Hemşirelik Fakültesi Bölümü Ankara, Türkiye; altaynaime@gazi.edu.tr ORCID ID:0000-0003-1524-3390



ABSTRACT

Chronic health problems may affect the self-worth perceptions of adolescents. The concept of self-worth is stated as a concept that shows the evaluative and self-worth level of people's selves. In this study, it was aimed to examine case analyses of self-worth perceptions of 2 adolescents who were followed up with a diagnosis of Type 1 diabetes.

Individual interviews were conducted for 2 adolescents who were followed up with a diagnosis of Type 1 diabetes to determine their self-worth perceptions. The study was conducted with 2 adolescents in the 12th grade who have been followed up with a diagnosis of diabetes for at least 10 years. At the beginning of the study, adolescents were informed and their consent was obtained for their participation. The study was conducted online in 45 minutes. As a result of the content analyses of the data obtained, 3 main themes were determined as "illness perception, emotion and experience". The 4 categories determined in the perception of illness are environment, coping, time and acceptance. Within the emotion theme; empathy, self-confidence and honesty categories were included. In the experience theme; disease management, guidance, effective communication and interaction categories were determined. According to the data obtained in the study, it was determined that determining the effects of Type 1 diabetes on the self-worth perceptions of adolescents facilitates adaptation and acceptance to the disease and increases treatment success. In addition, it is thought that adolescents are happy to guide their peers during the diagnosis period and that they will benefit children who are diagnosed for the first time on issues related to disease management.

Keywords : Adolescent, Nursing, Self-worth, Type 1 Diabetes

1. Giriş

Tip 1 diabetes mellitus (DM) çocukluk ve adölesan döneminde çoğunlukla karşılaşılan kronik sağlık sorunları arasında yer almaktadır (1-3). Geçtiğimiz 10 yılda Tip 1 DM hastalığıyla takip edilen çocuk ve adölesanların sayısı artış göstermektedir. En fazla tip 1 DM vakası 0-20 yaş grubunda ABD' de görülürken (169.900), onu sırasıyla; Hindistan (128.500), Brezilya (88.300), Çin (47.000) ve Rusya (43.100) takip etmektedir. 2017 yılında yayınlanan Diyabet Atlası' na göre, Türkiye' de 0-15 yaş Tip 1 DM tanısıyla izlenen çocuk sayısı 25.669 ve yıllık insidans sayısı ise 10.7' dir (2). Tip 1 DM' nin ilk görülme yaşı olarak 5-7 yaş arası ve/veya pre-adölesan dönemler dikkat çekmektedir (4). Tip 1 DM gibi kronik bir hastalık çocukların ve adölesanların fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyebilmektedir (5).

Adölesan dönem; hastalık dışında çocukluk ve yetişkinlik dönemi arasında, fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimleri içeren, hızlı bir büyüme-gelişme evrelerinden oluşan bir geçiş dönemidir (6). Bu dönemde bireyin biyolojik, entelektüel ve sosyal çevresiyle olan ilişkisinde meydana gelen değişiklikler hem birey hem de ebeveynler için özel bir endişe kaynağıdır. Adölesan için bu değişikliklere uyum sağlamadaki zorluklar duygusal sıkıntılara neden olabilir. Kronik bir hastalığın varlığı, adölesanın fiziksel, psikolojik ve duygusal durumu üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Adölesanın günlük yaşamın gerekli görevleriyle başa çıkma yeteneğini sınırlandırabilir. Bu nedenle, kronik bir hastalığı olan bir ergenin, bir yandan biyolojik ve entelektüel alandaki değişikliklere uyum sağlaması, bir yandan da hastalığın getirdiği süreçle başa çıkabilmesi gerekir. Bahsedilen tüm bu süreçlere uyum zordur ve onları depresyon, anksiyete ve diğer psikolojik durumlar gibi birçok risklere maruz bırakabilir (7-9). Kimlik gelişimi için önemli olan bu süreçte yaşanan olumlu-olumsuz deneyimler çocukların öz- değer algılarında etki gösterebilmektedir (10).

Öz-değer kavramı, kişilerin benliklerinin anlamlandırılması ve öz-değer düzeyini gösteren bir kavram olarak belirtilmiştir. Yapılan çalışmalarda öz-değeri bazı araştırmacılar, genel öz-değerlendirmeler, bazı araştırmacılar ise akademik başarı, fiziksel görünüm gibi özel alanlardaki öz-değerlendirmeleri tanımlamak için kullanmışlardır (11,12). Bireylerin kendi öz-değer kavramları ve bu kavramların alanlarında bireysel farklılıklar olduğu fikri ilk olarak William James (1890) tarafından ortaya konulmuştur. 2000’li yıllara gelindiğinde ise Crocker ve Wolfe (2001), James’in fikrini ele alarak öz-değer konusunda olası sonuçlarını ortaya koymuşlardır. Crocker ve Wolfe’e (2001) göre öz-değer değişime karşı direnç gösteren sürekli bir yapı olarak ele alınmıştır. Crocker ve Wolfe (2001) tarafından geliştirilen Koşullu Öz-Değer Modeli, kavramın belli alanlarda yapılandığını ve en fazla ilgili alanlarla ilişkili öz-değerlendirmelerden etkilendiği varsayımını savunmaktadır. Yine Crocker ve diğerleri’ne (2003) göre kişinin öz-değerini oluşturabileceği 7 alan vardır (13,14).

Öz-değer algısının; yaş, cinsiyet, anksiyete, depresyon, mental sağlık ve aile desteği konularıyla ilişkili olduğu belirtilmiştir (15-17). Singh ve ark. (2010) tarafından yapılan çalışmada anksiyete ve depresyon oranı yüksek olan adölesanların öz-değer oranlarının düşük olduğu tespit edilmiştir (18). Aitken ve ark. (2016) tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış ve anksiyete oranı düşük olanların öz-değer algıları yüksek bulunmuştur (19). Kato ve ark. (2016) tarafından Tip 2 DM’li hastalarla yapılan çalışma da ise öz-yeterlilik ve öz-değer algılarının birbirlerini etkileşim içinde olduğu, kronik bir hastalığa sahip olmanın öz-değer algısını etkilediği belirtilmiştir (20).

Literatür incelendiğinde hem uluslararası hem ulusal düzeyde diyabet tanısı ile izlenen adölesanların öz-değer algıları üzerine yapılan bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu tür bir çalışmanın özellikle psikolojik ve fizyolojik değişimlerin çok yoğun yaşandığı adölesan dönemde yapılması, diyabetin adölesanların öz-değer algılarına etkileri belirlenerek onlara öz-değer algılarını geliştirmeye yönelik öneriler sunmak açısından sağlık profesyonellerine yol gösterici olacaktır. Aynı zamanda holistik bir yaklaşımla bakım vermeyi sağlayacağından bakım etkinliğini ve kalitesini artıracak dolayısıyla hasta memnuniyetini artıracaktır. Ayrıca bu çalışmanın diyabetli çocuklara yönelik hemşireliğe fayda sağlayacağı ve gelecekteki çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Araştırma Amacı

Bu çalışmada Tip 1 diyabet tanısı olan 2 adölesanın öz-değer algılarına yönelik vaka analizlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma Soruları

1. Tip 1 diyabet tanısıyla izlenen adölesanların öz-değer algıları nasıldır?
2. Tip 1 diyabet tanısıyla izlenen adölesanların öz-değer algılarını etkileyen faktörler nelerdir?
3. Tip 1 diyabet tanısıyla izlenen adölesanların öz-değer algısını etkiler mi?

2. GEREÇ ve YÖNTEM

Bu vaka analizleri çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden bireysel görüşme yöntemi kullanılmış ve iki adölesanla görüşülmüştür.

2.1. Örneklem

Bu çalışma öz-değer algılarının belirlenebilmesi Tip 1 diyabet tanısıyla takip edilen 2 adölesanın için bireysel görüşmeler yapılmıştır. En az 10 yıldır diyabet tanısıyla takip edilen 12.sınıf 2 adölesanla çalışma yürütülmüştür.

Çalışmaya alınma kriterleri:

- 12-18 yaş arasında olan,
- 6 ay ve daha uzun süredir tip 1 diyabet tanısı ile izlenen,
- Çalışmaya katılmayı kendisi ve ebeveyni kabul eden,

- Diyabet hastalığına eşlik eden ikinci bir kronik hastalığı olmayan adölesanlar çalışmaya dahil edilecektir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada verilerin toplanmasında “Tanımlayıcı Özellikler Bilgi Formu”, “Hastalık Bilgi Formu” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır.

Tanımlayıcı Özellikler Bilgi Formu; çocukların yaşı, cinsiyeti, kaçınıcı sınıf olduğu, maddi durumları, anne –baba yaşı, çalışma durumu vb.) ve Hastalığa Yönelik Bilgi Formu; hastalık tanısı, tanı süresi, tedavi şekli maddelerinden oluşmaktadır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu;

1. Öz-değer kavramı size ne ifade ediyor?
2. Öz-değerinizi nelerin etkilediğini düşünüyorsunuz?
3. Diyabet tanısı almış olmanız sizi etkiledi mi? Etkilediyse nasıl etkiledi, tanı sonrasında yaşamınızda ne tür değişiklikler oldu?
4. Kendinizi değerli hissetmek/öz-değerinizi artırmak için neler yaparsınız? sorularından oluşmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Nitel verilerin toplanması araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen görüşmeler sırasında toplanmıştır. Görüşme öncesi adölesanların tanımlayıcı özelliklerine ve hastalıklarına yönelik bilgiler araştırmacılar tarafından görüşme öncesinde toplanmıştır.

Yarı yapılandırılmış bireysel görüşme sırasında adölesanların öz-değer algılarına yönelik dört soru sorulmuştur. Görüşmelerin adölesanlarla çevrimiçi platformda sessiz, sakin, görüşmenin sürdürülmesine uygun bir ortamda oluşturulmuştur. Görüşmeye, görüşmeyi gerçekleştirecek bir moderatör, bir raportör ve adölesan katılmıştır.

Görüşmeler Zoom platformundan 45 dakikalık online şekilde yapılmıştır. Görüşme sonlandırılmadan önce moderatörün ve raportörün tuttuğu notlar adölesanla birlikte gözden geçirilmiştir. Görüşmeler sırasında çevrimiçi görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Kayıt öncesi adölesanlar ve ebeveynler bilgilendirilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Toplanan verilerin analizlerin “içerik analizi” yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Çocuklarla yapılan bireysel görüşmelerin kayıtları dinlenerek yazılı hale getirilmiştir. Analiz sırasında yazılı hale getirilen görüşmeler anlamlarının daha anlaşılır şekilde olması için cümle şeklinde kodlanmıştır. Benzer ifadeler bir arada gruplandırılmıştır. Görüşlerin örüntüsü belirlenerek işaretlenmiştir. Metinler araştırmacılar tarafından kodlanmış ve temalar oluşturulmuştur. Verilerin tutarlılığının sağlanması için tematik analizler ayrı ayrı iki uzman araştırmacı tarafından bağımsız gerçekleştirilmiştir. Verilerin yorumlanmasında katılımcılardan doğrudan alıntılar yapılacaktır, kendi ifade ve görüşleri sunulacaktır ve bu görüşler değerlendirilmiştir.

2.5. Etik Yönü

Çalışmanın yapılması için üniversitenin etik komisyonundan etik onay (2019-278) alınmıştır. Çalışmaya dahil edilen ebeveynlerden yazılı onam ve adölesanlardan sözlü onam alınmıştır. Hem kendisi hem de ebeveyni onam veren adölesanlar çalışmaya dahil edilmiştir. Görüşmelerin kayıt edileceği ve daha sonra dinlenerek yazılı doküman haline getirileceği bilgisi katılımcılarla paylaşılmış ve izin alınmıştır. Ebeveynlere ve adölesanlara çalışmadan elde edilen verilerin sadece çalışma için kullanılacağı bilgisi verilmiştir.

3. BULGULAR

Çalışmaya katılan iki adölesan on sekiz yaşında ve lise öğrencisidir. Tanı alma süreleri 10 ve 15 yıl şeklindedir. Adölesanların Tip 1 diyabete eşlik eden başka hastalıkları bulunmamaktadır.

Temalar

Yapılan içerik analizi sonucunda bu çalışmada üç ana tema 11 kategori belirlenmiştir. Ana temalar “hastalık algısı, duygu ve deneyim” olarak saptanmıştır. Hastalık algısı teması; çocuğun hastalığı algılaması, hastalığın süresi, duygu temasında; hastalık sürecinde sahip olunan duygu ve deneyim temasında çocukların kazandığı öğretiler olarak ele alınmıştır. Tablo 1’de görüşme sonrasında ortaya çıkan temalar ve kategoriler detaylandırılmaktadır.

Tablo 1. Araştırmanın temaları ve kategorileri

Temalar	Kategoriler
<i>Hastalık Algısı</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kabul • Baş Etme • Zaman • Çevre
<i>Duygu</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Empati • Öz Güven • Dürüstlük
<i>Deneyim</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Etkileşim • Rehberlik • Hastalık Yönetimi • Etkili İletişim

Hastalık Algısı

Adölesanların, kronik hastalığın oluşturduğu etkiyi, hastalığa yüklenen anlamı ve hastalık algısını etkileyen faktörler bu kapsamda yer almaktadır.

“Hastalık tanısı aldıktan sonra ailem asla çekingen taraf olmadı, insülin iğnesini herkesin göreceği şekilde yapıyorduk, ailemin bu tutumu benim öz değerimi arttırdı.” (Katılımcı 1)

“İnsülin iğnesini uygulama konusunda bir sorun yaşamıyorum. Okulda personel odasında uygulayabiliyorum. Hatta arkadaşlarımla yanında bile uyguluyorum. Anormal bir şey değil sonuçta ufacık bir iğne.” (Katılımcı 2)

“Önemli bir projeyi bitirdiğimde, arkadaşlarımdan ailemden bir övgü aldığımda, değerli gördüğüm bir hedefi başardığımda bu tip durumlara moralim iyi oluyor ve değerli hissediyorum.” (Katılımcı 2)

Duygu

Katılımcıların, Tip 1 diyabet tanısı sonucunda sahip oldukları ya da kazandıkları duygular bu temada ele alınmıştır.

“Özgüven sahibi oldum. Ben insanlarla rahat iletişim kurmaktan çekinirdim 7-10 yaşlarımda. Şimdi insanlarla iletişim kurarken rahatım. Gerçekten rahat bir şekilde konuşabiliyorum.” (Katılımcı 1)

“Benim bir arkadaşım vardı hem tip 1 diyabetli hem de çölyak hastasıydı. Bu insanları görünce kendi halime şükrettim. Ayrıca onları da anlamaya çalışıyorum. Zor bir hastalık.” (Katılımcı 2)

Deneyim

Tema dört kategoriden oluşmaktadır; etkileşim, rehberlik, hastalık yönetimi ve etkili iletişim.

“Tedavim düzgün gidince moralim daha yüksek oluyor, moralim yüksek olunca tedavim daha kolay oluyor. İkisi de birbirini destekliyor aslında.” (Katılımcı 2)

“Hiperglisemi- hipoglisemi durumlarını minimuma indirdiğimiz sürece daha değerli hissediyorum, daha mutlu oluyorum, çok mutlu ediyor beni” (Katılımcı 1)

Çalışmada diyabet tanısıyla takip edilen adölesanların, yeni tanı diyabet tanısı alan akranlarıyla etkileşim halinde olma, onlara rehberlik etmekten mutlu oldukları ve onlara yarar sağlamalarının bireyselliklerini ve kendi değerlerini yükselttiği saptanmıştır. Ayrıca tanı süresinin 10 yılın üzerinde olması ve ebeveynlerin olumlu tutum sergilemelerinin hastalığın kabul edilmesinde önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir.

4.TARTIŞMA

Bu çalışmada nitel araştırma bulguları doğrultusunda hastalığın çocukların üzerindeki hastalık algısı ve duygu temalarıyla tartışılmıştır. Kronik hastalıklara yönelik nitel yöntem kullanılarak çocukların öz değer algılarını inceleyen yeterli düzeyde çalışmalara rastlanılmadığı için nicel, yetişkinlerle ya da farklı hastalık tanılarıyla yürütülen çalışmalara tartışılmıştır.

Hastalık Algısı

Diyabet tanısı olan yetişkinlerle yürütülen çalışmada bireylerin hastalık algılarını; destek alma, hastalıkla ilgili bilgi sahibi olma ve tanı konma süresinin hastalık algısını olumlu yönde etkilediği ifade edilmiştir (21). Akut ya da kronik hastalık durumlarında çocukların hastalığa yönelik algılarını inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Erhan vd. tarafından çocukların Covid 19’a yönelik algılarını inceleyen bir nitel çalışmada çocukların hastalığa ilişkin negatif algılarının “tedavi edilemez ve ölümcül hastalık algısı” şeklinde olduğu belirtilmiştir (22). Hastanede yatan çocuklarla yürütülen bir çalışmada, çocukların hastalık algılarının kendini İyi hissetmeme, aileden, arkadaşlardan ve okuldan uzaklaşmak, herhangi bir aktivite yapmamak olarak tanımladığı ifade edilmiştir (23). Çalışma sonuçları bizim elde ettiğimiz sonuçlarla farklılık gösterdiği saptanmıştır. Hastalık algısının olumlu ve geliştirici olabilmesi için hastalığın kabul edilmesi, tanı süresinin uzun olması ve sosyal çevrenin olumlu tutumlarının etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca çalışmamızda iki adölesanın tanı süresi 10 yılı geçmektedir. Bu süre hastalığa adaptasyon ve etkili başatme stratejileri geliştirmede etkili olabilir.

Duygu

Tip 1 diyabet tansıyla izlenen 45 çocukla yürütülen nicel bir çalışmada kronik hastalık tanısı olan çocukların duygusal iyilik ve özsaygı duygularının düşük olduğu ifade edilmiştir (24). Kronik hastalık tanısı olan ve sağlıklı adölesanlarla yürütülen karşılaştırmalı bir çalışmadan, hastalık tanısı olan adölesanların otonomilerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir (25). Kronik hastalık tanısıyla takip edilen çocukların yaşadıkları duygusal durumlar farklılık gösterebilmektedir. Çalışmamızla benzer olarak kronik sağlık sorunu olan adölesanların kendi ifadelerine göre otonomilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Elde edilen sonucun adölesan dönem bireysel otonomi düzeylerinde artış olmasıyla ve hastalık tanı süresinin uzun olmasıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Deneyim

Çocukların hastalığa uyum sağlama durumları hastalık algılarını ve bakış açılarını etkilemektedir. Tip 1 diyabet tanısı olan çocukların hastalığa uyumunda sosyal destek programları, eğitim faaliyetleri ve akran destek çalışmalarının planlanması hastalığa uyum düzeyini arttırdığı saptanmıştır. Bu programlar ile çocuklar aynı tanıya sahip olan kişilerle etkileşim kurabilmekte ve akran yönderliği yapabilmektedir (26). Çocukların hastalık süresince etkili iletişim kurmaları, akran yönderliği yapabilmeleri olumlu deneyimler arasında yer alarak bizim çalışmamızla benzerlik göstermektedir.

5.SONUÇ

Çalışmada elde edilen verilere göre Tip 1 diyabetin adölesanların öz-değer algılarına etkilerinin saptanmasının hastalığa uyumu ve kabulü kolaylaştırdığı, tedavi başarısını arttırdığı belirlenmiştir. Ayrıca tanı alma süresiyle adölesanların akranlarına rehberlik etmekten mutluluk duydukları ve ilk kez tanı alan çocuklara hastalık yönetimine ilişkin konularda yarar sağlayacakları düşünülmektedir.

Pediatri hemşirelerinin Tip 1 diyabet gibi kronik sağlık sorunlarında adölesanların sadece fiziksel değil aynı zamanda sosyal, psikolojik ve spiritüel olarak da bakımlarını holistik şekilde ele almaları önemli olmaktadır. Adölesanların yaşamlarına yönelik amaçlar oluşturulması, kendilerini gerçekleştirebilecekleri ortamların hazırlanması ve potansiyellerini destekleyici girişimlerde bulunulması öz-değerlerinin geliştirilmesinde hemşireler için bakımın temelleri arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

1. Craig, M. E., Jefferies, C., Dabelea, D., Balde, N., Seth, A., & Donaghue, K. C. (2014). Definition, epidemiology, and classification of diabetes in children and adolescents. *Pediatric Diabetes*, 15(S20), 4-17.
2. International Diabetes Federation. IDF Diabetes Atlas, 8th edn. Brussels, Belgium: International Diabetes Federation, 2017. <https://diabetesatlas.org/>
3. Arda Sürücü, H., Baran Durmaz, G., & Turan, E. (2020). Does Type 1 Diabetic Adolescents' Fear of Stigmatization Predict a Negative Perception Insulin Treatment?. *Clinical Nursing Research*, 29(4), 235-242. doi/10.1177/1054773818815258
4. Atkinson, M. A., Eisenbarth, G. S., & Michels, A. W. (2014). Type 1 diabetes. *Lancet*, 383, 69-82. doi: 10.1016/S0140-6736(13)60591-7
5. Jafari, P., Forouzandeh, E., Bagheri, Z., Karamizadeh, Z., & Shalileh, K. (2011). Health related quality of life of Iranian children with type 1 diabetes: reliability and validity of the Persian version of the PedsQL™ Generic Core Scales and Diabetes Module. *Health and Quality Of Life Outcomes*, 9, 1-6.
6. McCarvill, R., & Weaver, K. (2014). Primary care of female adolescents with type 1 diabetes mellitus and disordered eating. *Journal of Advanced Nursing*, 70(9), 2005-2018. doi: 10.1111/jan.12384.
7. Mommersteeg, P. M., Herr, R., Pouwer, F., Holt, R. I., & Loerbroks, A. (2013). The association between diabetes and an episode of depressive symptoms in the 2002 World Health Survey: An analysis of 231 797 individuals from 47 countries. *Diabetic Medicine*, 30(6), 208-214.
8. Akre, C., & Suris, J. C. (2014). From controlling to letting go: What are the psychosocial needs of parents of adolescents with a chronic illness?. *Health Education Research*, 29(5), 764-772.
9. Adal, E., Önal, Z., Ersen, A., Yalçın, K., Önal, H., & Aydın, A. (2015). Recognizing the psychosocial aspects of type 1 diabetes in adolescents. *Journal of Clinical Research in Pediatric Endocrinology*, 7(1), 57.

10. Durwood, L., McLaughlin, K. A., & Olson, K. R. (2017). Mental health and self-worth in socially transitioned transgender youth. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 56(2), 116-123.
11. Crocker, J., & Wolfe, C. T. (2001). Contingencies of self-worth. *Psychological Review*, 108(3), 593.
12. Çetin, B., Akın, A., & Eroğlu, Y. (2011). Koşullu öz-değer ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 410-426.
13. Crocker, J., Karpinski, A., Quinn, D. M., & Chase, S. K. (2003). When grades determine self-worth: consequences of contingent self-worth for male and female engineering and psychology majors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(3), 507.
14. Sanchez, D. T., & Crocker, J. (2005). How investment in gender ideals affects well-being: The role of external contingencies of self-worth. *Psychology of Women Quarterly*, 29(1), 63-77.
15. Olson KR. (2016) Prepubescent transgender children: What we do and do not know. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 55, 155.
16. Simons, L., Schrage, S. M., Clark, L. F., Belzer, M., & Olson, J. (2013). Parental support and mental health among transgender adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 53(6), 791-793.
17. Hill, D. B., Menvielle, E., Sica, K. M., & Johnson, A. (2010). An affirmative intervention for families with gender variant children: Parental ratings of child mental health and gender. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 36(1), 6-23.
18. Singh, D., Bradley, S. J., & Zucker, K. J. (2011). Commentary on “An affirmative intervention for families with gender variant children: parental ratings of child mental health and gender” by Hill, Menvielle, Sica, and Johnson (2010). *Journal of Sex & Marital Therapy*, 37(2), 151-157.
19. Aitken, M., VanderLaan, D. P., Wasserman, L., Stojanovski, S., & Zucker, K. J. (2016). Self-harm and suicidality in children referred for gender dysphoria. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 55(6), 513-520.

20. Kato, A., Fujimaki, Y., Fujimori, S., Izumida, Y., Suzuki, R., Ueki, K., ... & Hashimoto, H. (2016). A qualitative study on the impact of internalized stigma on type 2 diabetes self-management. *Patient Education and Counseling*, 99(7), 1233-1239.
21. Yorulmaz, H., Tatar, A., Saltukoğlu, G., & Soylu, G. (2013). Diyabetli hastalarda hastalık algısını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (2), 367-387.
22. Nazlı, RS., & Çat, AK. (2021). Çocukların Covid-19 algılarının resme yansımaları. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (36), 221-242.
23. Pekyiğit, A., Yıldız, D., Fidancı, B. E., & Bağrıyanık, B. Ç. (2021). Hastanede yatan çocuklarda yaratıcı oyun yöntemi ile hastalık ve hastane kavramı: Niteliksel bir çalışma. *Çocuk Dergisi*, 21(2), 175-182.
24. Duras, E., Bezen, D., Özkaya, O., & Dursun, H. (2018). Tip 1 diyabetes mellitus tanısı ile izlenmekte olan hastaların yaşam kalitesi düzeylerinin değerlendirilmesi. *Güncel Pediatri*, 16(2), 72-85.
25. Şahin, A., Tuncay, S., Akça, K., & Arıkan, D. (2022). Kronik hastalığı olan ve olmayan adölesanlarda kaygı ve otonomi ilişkisi. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 166-172.
26. Altundağ, S. (2018). Tip 1 diyabetli çocukların hastalığa uyumunda eğitimin ve sosyal desteğin etkisi. *Pamukkale Medical Journal*, 11(2), 137-144.